

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH ARAŞTIRMA MERKEZİ

OSMANLI ÖNCESİ İLE OSMANLI VE CUMHURİYET
DÖNEMLERİNDE
ESNAF VE EKONOMİ
SEMİNERİ

9-10 Mayıs 2002

BİLDİRİLER

BİRİNCİ CİLT

“GLOBUS” DÜNYA BASİMEVİ
İSTANBUL 2003

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NDE AHÎ TEŞKİLÂTININ KURULMASI

Yusuf KÜÇÜKDAĞ*

Türkler, 1071 Malazgirt Zaferi'nden kısa bir süre sonra Anadolu'nun büyük bir kısmını ellerine geçirdiler. Fethedilen Bizans şehirlerinde, kendi hayat tarzlarına uygun biçimde yapılanmaya gittiler. Anadolu kentlerinde kuşkusuz en önemli değişim çarşı ve pazar yerinde vuku buldu. Türk çarşısı, XII. yüzyılda çoğu kez kent merkezi konumundaki Roma veya Bizans kalesinin hemen dışında, yeni inşa edilen ulu caminin çevresine kurulmaya başladı. Büyük kentlerde hayvanî ürünlerle uğraşan esnafların işyerleri ise, şehrin uzakça yerinde, akar suyun geçtiği mahalde toplandı. XII. yüzyılın ikinci yarısında çarşı-pazar örgütlenmesini, vakfiyelerde imalât ve ticaretle ilgili bazı yapılara dair verilen bilgilerden hareketle Anadolu Selçuklu başkenti Konya'da ana hatlarıyla tespit etmek mümkün olmaktadır. 1202 tarihli Şemseddin Altunaba vakfiyesine göre, Konya'da Roma ve Bizans dönemi kalesinin dışında, İplikçi Camii'nin kible tarafındaki Altunaba Medresesi'nin bitişiğinde bir han ile çevresinde dükkânlar; yine aynı kalenin dışında Eski Pazar, Yeni Pazar ve Allâme Pazarı'nda çok sayıda dükkân buluyordu. Debbağhâne de İç Kale'nin kuzeydoğu yönünde bir tarafı Hatuniye toprağı olan Meydanî Mahallesi'nin kenarında yer alıyordu¹.

Yukarıdaki kısa değerlendirmeden sonra, XII. yüzyılın ikinci yarısında Konya şehrinde fazla gelişmemiş bir çarşı-pazar örgütlenmesinin mevcudiyetinden

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

¹ Geniş bilgi için bkz. Osman TURAN, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri, I., Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", *Belleten*, XI/42, (1947), s. 221,233. Yayınlamış Selçuklu vakfiyeleri çerçevesinde XIII. yüzyıl Anadolu şehirlerine dair değerlendirme için bkz. Aynur DURUKAN, "Anadolu Selçuklu Sanatı Açısından Vakfiyelerin Önemi", *Vakıflar Dergisi*, XXVI., (1997), s. 25-44.

söz edilebilir. 1221'de ikinci surun inşa edilmesiyle birlikte XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde durumun tamamen değiştiği, çarşı-pazar yapılanmasında inkılâp denebileceği yapılanmaya gidildiği görülmektedir. İç Kale konumuna gelen savunma yapısının doğu yönünde ikinci sura doğru her esnaf grubu için ayrı çarşılar kurulmuş²; Debbağhâne, daha öncekinin hemen doğu bitişiğine, surun dışına taşınmıştır³. Açık pazar konumundaki Atpazarı'na da Mevlânâ Dergâhı tarafındaki Atpazarı Kapısı'nın önü ayrılmıştır. Şehrin çarşı-pazarının fiziki değişim ve gelişimi ile aşağıda görüleceği üzere, bir esnaf örgütlenmesi olan Ahîlik'in yapılanması aynı döneme rastlamakta, dolayısıyla işyeri-esnaf ilişkisi ile birçok yönden paralellik arz etmektedir. Bu durum Ahîlik'in Türk şehirlerinin fiziki dokusunun belirlenmesinde etkili olduğu kanısını uyandırmaktadır.

Bu tebliğde, Ahîlik'ten önce esnafla ilgili işleri yürüttükleri ileri sürülen İğdişler, kuruluş aşamasında Ahî Teşkilâtı'na temel oluşturdukları kabul edilen Rindler ve Fityanlar'ın Ahîlik'le ilgileri ile Ahî Evran'ın Ahîliği bir esnaf teşkilâtı olarak örgütlenmesi, bunun yanında Konya'da debbağlık mesleğini icra ettiği hususu ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. İğdişlik Teşkilâtı'nın Ahîlik'ten Önce Esnafla İlgisi

Kural olarak her toplum, devlet kurma aşamasında, kendisiyle ilgili sorunların çözümüne yönelik bir takım örgütlenme biçimleri ortaya koyar ve bunu geliştirir. Anadolu Selçuklu döneminde, yukarıda kısaca değinilen şehirlerdeki çarşı-pazar yapılanmasına paralel olarak esnaf dayanışmasını sağlayan örgütlenme, belli bir süreçten sonra ortaya çıkmıştır. Bir Selçuklu esnaf örgütü kabul edilen Ahîler'in devrin kaynaklarında zikredilmeye başlanması, Türkler'in Anadolu'ya gelmesinden yaklaşık yüz sene sonra, XIII. yüzyılın sonlarına tesadüf etmektedir. Bundan önce esnafın bağlı bulunduğu bir organizasyondan söz etmek şimdilik mümkün görünmemektedir. Bazı araştırmacılar, Anadolu Selçukluları'nda şehir halkının ve ordunun yiyecek ve diğer ihtiyaçlarının önceleri İğdişlerce sağlandığı ve İğdiş-başı'nın şehirlerdeki ticarî hayatı kontrol ettiği görüşündedirler⁴. Ancak İğdişler'in şehir halkı ile ordunun ihtiyacı olan malı sağlamada rol oynadıklarına dair kaynaklarda açık bir bilgi bulunmadığından başka, onların devlet adına avarız vergisi toplayan maaşlı memur oldukları ve bu göreve beratla atandıkları bilinmektedir⁵. İğdişler'in Selçuklu ailesinden

² Tuncer BAYKARA, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1995, s. 56-58.

³ Yusuf KÜÇÜKDAĞ, "Konya'da Ahî Evran Zâviyesi ve 1097 H. (1687 M.) Tarihli Vakfiyesi", *Yeni İpek Yolu (Konya Ticaret Odası Dergisi)*, Konya II., Özel Sayı, (Aralık 1999), s.65-79.

⁴ BAYKARA, aynı eser, s.99,101,104.

⁵ Mevlânâ Celâleddin, halktan vergi toplandığını yazmakta (*Mektuplar*, Terc. Abdülbâki GÖLPINARLI, İstanbul 1963, s. 138); Osman TÜRAN ise avarız vergisi toplamak üzere beratla atandığını belgelendirmektedir. Bkz. *Türkiye Selçukluları Hakkında Vesikalar*, (2. baskı), Ankara 1988, s. 178.

olup saltanat kavgası yapan kişilerden galip gelen ve sultan olanın yanında yer aldıklarına kaynaklarda işaret edilmektedir⁶. Ayrıca sultana karşı işlenen suçlarda suçluların İğdişler'e teslim edildiği de görülmektedir⁷. Başkent dışındaki şehirlerde de İğdişler vardı. Bunların başındaki görevliye "İğdişler Beyi" deniyordu. O, bulunduğu kentin vergisini toplanmakla görevli idi⁸. Şu halde İğdişler, vergi toplama dışında buldukları şehrin güvenliğini sağlamakla da görevli idiler. Anonim *Târîh-i Âl-i Selçuk der-Anadolu*'da İğdişliğin lağvına dair bilgi de bulunmaktadır. Emirü'l- Egadiş Fahreddin hastalanıp 20 Safer 678 (25 Haziran 1279)'da ölünce, bu göreve lâyık bir kimse bulunamadığından yerine atama yapılamadı. Bu boşluktan yararlanan bazı kimseler baş kaldırdılar. Bu yüzden Konya'da âsâyîş kalmadı⁹. Bu kısa tespitten sonra denilebilir ki, Ahîler'den önce Anadolu Selçuklu döneminde belli kurallara bağlı bir esnaf teşkilâtlanmasından ve İğdişlik Teşkilâtı'nın bu işi yürüttüğünden söz etmek zor görünmektedir. İğdişlik resmî bir kurum olup, şehirlerde vergi toplama ve güvenliği sağlama işlerini Ahî Teşkilâtı kurulduktan sonra da 1279'a kadar yürütmüştür.

2. Rindler ve Ahîlik

Anadolu Selçuklu döneminde Ahîler'e yakınlığı ile tanınan bir diğer grup, Rindler'dir. Dönemin kaynaklarında, ayak takımından oldukları için toplum tarafından sevilmediklerine işaret edilmektedir. Olumsuz tavırlarından dolayı devletin de onlara karşı tavır aldığı görülmektedir. Nitekim vâli tayinleri sırasında görev yapacakları şehirde onların zararlarını önlemesi valilerden istenmiştir¹⁰. İbn Bibi'nin verdiği bilgiye göre, Konya'da bunların başlarında "Serverân-ı Runud" adı verilen liderleri bulunuyordu¹¹. Bununla birlikte kendilerine kim yaklaşmayı bilirse, ona bağlanıyor ve onun adına çalışıyorlardı. Onların bu zaafından istifade eden bazı Ahî liderleri, teşkilâtlanmanın başlangıcında bunları kaba kuvvet gerektiğinde sevk ve idare etmişlerdir. Gerçi nerede ne yapacakları belli olmadığından, yeri gelince Ahî liderlerini de katletmişlerdir. Şenkit oğlu İrencin, Aksaray'da Ali Paşa'nın atadan kalma hükûmet ve idaresini önce tanımış, arkasından Ali Paşa ile kardeşi Ahî Ahmed'i istemediğinden onlara karşı yıpratma siyaseti izlemiş ve arkasından bu iki kardeşi Rindler'e öldürtmüştür¹². Onların vurucu kırıcılığından, Selçuklu Sultanları ve devlet adamları

⁶ İbn Bibi, *el-Evâmîrü'l- Alâ'iyye fî'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, (Yay. Adnan Sadık ERZİ), Ankara 1956, s. 32,38,214; Anonim *Târîh-i l-i Selçuk der-Anadolu*, (Haz. Feridun Nafiz UZLUK), Ankara 1952, s.61.

⁷ İbn Bibi, aynı eser, s. 38,138.

⁸ Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar*, s. 138.

⁹ Anonim *Târîh-i Al-i Selçuk der-Anadolu*, s.62

¹⁰ TURAN, aynı eser, s. 177.

¹¹ İbn Bibi, aynı eser, s. 554.

¹² Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbâr*, (Yay. Osman TURAN), Ankara 1999, s. 307.

da yararlanmış, taht mücâdeleleri sırasında Rindler'i muarızlarını bertaraf etmede kullanılmışlardır¹³. Aslında Rindler'in hiçbir zaman devlete içten bağlılıkları da söz konusu olmamış; en kritik dönemlerde karışıklıklar çıkarmış, yöneticileri zor duruma sokmuşlardır. 14 Ekim 1256'da Selçuklu ordusu Moğollar karşısında hezimete uğrayınca, Rindler, bunu fırsat bilip Konya'da ayaklanmışlardır¹⁴. Yine Karamanoğlu Mehmed Bey'le Cimri'nin karşısında Selçuklu askerleri yenilip dağılınca Türkmenler, Konya Kalesi'nin Atpazarı ve Çeşnigir kapılarını ateşe vermişler; Konya'da ikamet eden Ahî ve Rindler'den bir grup onlara odun taşıyarak şehri yakmalarına yardım etmişlerdir¹⁵. İstikrarsız davranışları güvensizlik yarattığı için devlet adamları hayatî ehemmiyeti haiz konularda Rindler'le iş birliği yapmamışlar, yapmak isteyenler ise, yarıda bırakmak zorunda kalmışlardır¹⁶.

Her ne kadar Ahîler, kaba kuvvetlerinden, başkaları gibi, yeri gelince yararlanmak için Rindler'le ilişki kurmuşlarsa da, kendi liderleri bulunan ve disiplin altına alınmaları oldukça zor olan bu gruba Ahî örgütü içinde yer vermeleri ihtimal dahilinde görülmemektedir. Çünkü Ahîlik'te kendisine güvenilen ve işi, gücü olan insanlara yönelik örgütlenme söz konusudur. Selçuklu kaynaklarında, Anadolu Selçuklu kentlerinde ortaya çıkan iç huzursuzluklar sırasında Rindler'in bu hareketlere bir meslekî kuruluş olarak katıldıklarına dair hiçbir bilgi verilmemektedir. Buna karşılık, yukarıda da işaret edildiği üzere, işsiz ve serseri takımı olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmacıları, onların cesareti yanıltmış, bu özellikleri nedeniyle Ahî teşkilâtının içine sokmak istemişlerdir. Öyle ise Ahîliği, "Fityan" adı verilen ve manevî değerlere bağlı bulunan delikanlıların örgütlediği Fütüvvet'te aramak gerekir. Toplumun dışladığı ve haydutlukla suçladığı Rindler'in salt cesaretlerinden dolayı düzenli ve temiz bir iş hayatı oluşturmayı hedefleyen Ahîler'le ilişkileri düşünülemez.

3. Fütüvvet ve Ahîlik

Yüksek erdemlere sahip, yiğitlikte ileri giden ehl-i Fütüvvet'e "Fityan" deniyordu. Mevlânâ, bir beytinde buna yukarıdaki anlamı içerecek şekilde işaret etmektedir¹⁷. XIII. yüzyıl kaynaklarında bunların geçmişleri, İslâmiyet'in ilk dönemlerine kadar götürülmektedir¹⁸. Claude CAHEN, Fityan'ın Abbasîler devrinde Fütüvvet Teşkilâtı'na bağlandığını, bir esnaf örgütü sıfatıyla ortaya

¹³ İbn Bibi, aynı eser, s. 553-556; Anonim Târih-i Al-i Selçuk der-Anadolu, s. 50

¹⁴ İbn Bibi, aynı eser, s. 623.

¹⁵ İbn Bibi, aynı eser, s. 691.

¹⁶ İbn Bibi, aynı eser, s. 119.

¹⁷ Mevlânâ, Mesnevi, I., (Terc. Veled İZBUDAK), (3. baskı), İstanbul 1960, s.56.

¹⁸ Mevlânâ Celâleddin, Mecâlis-i Sab'a (Yedi Meclis), (Terc. Abdülbâki GÖLPINARLI), Konya 1965, s. 89.

çıkmasının ise, Anadolu ve İran sahasında XIV. yüzyıldan sonra olduğunu yazmaktadır¹⁹. Ancak daha XIII. yüzyıl ortalarında, Anadolu Selçukluları'nda es-nâf teşkilâtı olarak algılandığı devrin eserlerinden anlaşılmaktadır²⁰. XII. yüzyıl sonlarında Konya'da çok sık adları geçen Fityanlar, toplumda ayrı bir grup olup, bir başkana bağlı olarak hareket ediyorlardı²¹. Daha sonra Ahî başkanlarının emrine girdikleri görünmektedir²². Öyle ise başlangıçta ayrı bir ekol gibi hareket eden ehl-i Fütüvvet'in daha sonra Ahîler'le birlik oluşturdukları söylenebilir. Bundan sonra Fityanlar, Ahîler'in yanında devlet protokolünde yer almaya²³, buldukları kentlere düşman saldırısı söz konusu olunca, savunmada Ahîler'le birlikte hareket etmeye başlamışlardır²⁴.

4. Ahî Teşkilâtı'nın Kurulması

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Ahî teşkilâtının kurulduğu tarih tam olarak bilinmemektedir. CAHEN, Anadolu Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykâvus (1210-1219)'un, Halife en-Nâs'r (1180-1225) tarafından düzenlenmiş biçimiyle Fütüvvet'i uygulamaya özen gösterdiğine ve bunun ilk etkilerinin başkent Konya'da görüldüğüne işaret etmektedir²⁵. Mikâil BAYRAM ise Anadolu'da Ahî teşkilâtının ilk defa 1205'te Kayseri şehrinde Ahî Evran tarafından kurulduğu, bu zatın daha sonra Anadolu'da Ahîler'in hâmisisi, Alâeddin Keykubâd²⁶ (1220-1237) döneminde Konya'ya gelerek Ahîler'i teşkilâtlandırdığı görüşündedir²⁷. Dönemin kaynaklarında Ahîler'in ve Ahî reislerinin 1205'ten önce de Konya'da bulunduğu dair kayıtlar bulunmaktadır. Nitekim Sultan Rükneddin²⁸ (1196-1203) ile I. Gıyaseddin²⁹ (1204-1211) arasındaki taht mücadelesinde, Konya'nın Ahîler'i ve Ahî reisleri, Gıyaseddin tarafını tuttular ve Rükneddin'e bağlı ordunun Konya şehrine girmesini önlemek için aylarca direndiler³⁰. Yine I. Alâeddin Keykubâd (1219-1236), Kayseri'de otur

¹⁹ Claude CAHEN, *İslâmiyet*, (Terc. Esat Nermi ERENDOR), Ankara 1990, s. 147; Osman TURAN, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, (3. baskı), İstanbul 1980, s. 318.

²⁰ Sultan Veled, *İbtidâ-nâme*, (Terc. Abdûlbâki GÖLPINARLI), Ankara 1976, s. 372.

²¹ İbn Bibi, *aynı eser*, s. 32.

²² İbn Bibi, *aynı eser*, s. 585.

²³ İbn Bibi, *aynı eser*, s. 230.

²⁴ İbn Bibi, *aynı eser*, s. 528, 704.

²⁵ Claude CAHEN, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, (Terc. Yıldız MORAN), İstanbul 1984, s. 197. Fütüvvet'in Anadolu'ya girmesinin bizzat İzzeddin Keykâvus'un isteği ile olduğuna dair bkz. F. TAESCHNER, "İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilâtı)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XVI/1-4, (Ekim 1953- Temmuz 1954), s. 3-32.

²⁶ Osman TURAN, "Keykubâd I.", *İslâm Ansiklopedisi*, (Kısaltma: İA), VI., s. 646-661.

²⁷ Mikâil BAYRAM, *Ahî Evran ve Ahî Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Konya 1991, s.81-85.

²⁸ Osman TURAN, "Süleyman-Şah II.", *İA*, XI., s. 219-231.

²⁹ Osman TURAN, "Keyhüsrev I.", *İA*, VI., s. 613-620.

³⁰ İbn Bibi, *aynı eser*, s. 32-33.

makta olan İzzedin Keykâvus³¹ (1210-1219)'un ölümünden sonra Konya'ya tahta oturmak üzere gelirken Sultanı Obruk'ta karşılayanlar içinde Ahîler bulunuyordu³². Halife Nâsır li-Dinillâh'ın³³ I. Alâeddin Keykubâd'ın tahta çıkması üzerine elçi olarak gönderdiği Şihabüddin es-Sühreverdî'yi Konya yakınlarındaki Zincirli Menzili'nde karşılamaya gidenler arasında Ahîler de vardı³⁴.

Kaynakların, Konya'da Ahîler ile Ahî başkanlarının varlığından söz ettiğine bakılırsa, Sultan Rükneddin'in saltanatından (1203) önce bunların Konya'da organize olmaya başladıkları söylenebilir. Abbasi Halifeliği'ne yeniden eski gücünü kazandırmak isteyen Nâsır li-Dinillâh'ın, kendisi 1182 yılında Fütüvvet'e girdikten³⁵ hemen sonra, Hilâfeti güçlendirme siyaseti çerçevesinde Anadolu Selçuklu Devleti'nde Fütüvvet birliğini kurma yönüne gittiği ve bunun etkilerinin kısa sürede Konya'ya yansıdığı anlaşılmaktadır. Ancak CAHEN, Ahîler'in bu ilk dönemdeki durumlarına bakarak bunun esnaf örgütlenmesinden çok, güvenlikle ilgili bir yapılanma olduğunu ileri sürmektedir³⁶. İbn Bibî'nin, Pervane-Sahip Şerafeddin olayında Pervane'nin yardım istediği Konya Ahîler'i için "*fitne ve karışıklıkların kaynağı olan ve bazı hallerde kavgaları yatıştırmak için kendilerinden yardım istenen Konya ahîlerinin ve fityanlarının ileri gelenlerini çağırdı*"³⁷ demesi CAHEN'i böyle düşünmeye sevk ettiği anlaşılmaktadır. Oysa burada resmî bir devlet gücünden bahsetmek zor görünmektedir. XIII. yüzyıl başında Ahîlerin siyasî olaylara karışmalarından, onların esnaflıkla ilgilerinin olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü Ahîliğin esnaf teşkilâtı olduğu kesin olarak bilindiği dönemlerde bile siyasî olaylara karıştıkları ve bazı Anadolu kentlerinin idaresini ele aldıkları bilinmektedir³⁸. XIII. yüzyıl başlarında Ahî reislerinin esnaf kesiminden olması³⁹, Ahîliğin ortaya çıktığı ilk yıllarda esnaflarla ilişkilerinin bulunduğunu gösterir. Esnaf temsilcisi sıfatıyla kentin güvenliğini sağlamada devlete yardımcı oldukları ve bu arada kendilerini güçlü hissettikleri için siyasî olaylara karıştıkları söylenebilir.

Aslında Ahîliğin bir esnaf örgütü sıfatıyla ortaya çıkması için gerekli alt yapı kabul edilen debbağhâne ve debbağ esnafının XII. yüzyıl sonlarında Kon-

³¹ Osman TURAN, "Keykâvus I.", İA, VI., s. 631-642.

³² İbn Bibî, aynı eser, s. 120.

³³ F. TAESCHNER, "Nasır", İA., IX., s. 92-94.

³⁴ İbn Bibî, aynı eser, s. 230.

³⁵ Neşet ÇAĞATAY, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, (2. baskı), Konya 1981, s. 23-24; BAYRAM, aynı eser, s.21-27; Ahmet Yaşar OCAK, "Fütüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Kısaltma: DİA), XIII., s. 261-263.

³⁶ CAHEN, aynı eser, s. 199-200.

³⁷ İbn Bibî, aynı eser, s. 563. İbn Bibî'nin Türkçe tercümesi için bkz. el-Evâmirü'l-Alâ'îye fi'l-Umûri'l-Alâ'îye (Selçuk-name), II., (Terc. Mürsel ÖZTÜRK), Ankara 1996, s. 99.

³⁸ ÇAĞATAY, aynı eser, s.101-102.

³⁹ Anonim Târih-i Al-i Selçuk der-Anadolu, s. 40.

ya'da varlığı⁴⁰, Ahî örgütlenmesini 1200'lerden önceye götürmeyi zorunlu kılmaktadır. Zikredilen ilk Selçuklu Debbaghânesi'nde Ahî Evran'ın da işyerinin bulunması⁴¹, Ahîliği Konya'da örgütleyen Ahî Evran'ın Konya'ya geliş tarihinin şimdiye kadar kabul edilen 1227'de değil, surların inşa edildiği 1221'den öncelerde, XIII. yüzyılın ilk senelerinde aranmasını gerektirmektedir. Öyle ise Ahî Evran, 1200'lerin başında henüz emekleme aşamasındaki Konya Ahî örgütünü, yeni kurallara bağlayarak sağlam temellere oturtmuş, açtığı Ahî zâviyelerini de bu teşkilâtın merkezi yapmıştır. Ahî Evran'ın Konya'da ikameti sırasında meydana gelen bir takım olaylar bu durumu açık bir biçimde göstermektedir⁴². Burada Ahî Evran'ın kimliği ve faaliyetleri üzerinde kısaca durulması, konunun daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

Asıl adı Şeyh Nasirü'd-Din olan Ahî Evran, Horasan ve Mâveraünnehr taraflarında yetişmiş bir Türk olup⁴³, XIII. yüzyıl başlarında Anadolu'ya gelmiştir. BAYRAM'a göre Kayseri'de bir süre kalmış, sonra Konya'ya yerleşmiştir⁴⁴. Ancak Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnâmesi'nde onun ilk önce Konya'ya geldiği ve daha sonra sırası ile Kayseri ve Kırşehir'e gittiği anlatılmaktadır⁴⁵. Tarihî olaylar, bunu doğrular mahiyettedir. Ayrıca teşkilâtlanmalar, genelde başkentte olur. Ahî Evran'ın öncelikle Konya'ya gelme sebebi, Sultan başta olmak üzere başkentte oturan üst düzey devlet yöneticilerinin desteğini alarak Ahî Teşkilâtı'nı geliştirme olmalıdır. Anadolu Selçuklu Devleti'nde ilk debbaghânenin BAYRAM'ın söylediği gibi Kayseri'de inşa edildiği⁴⁶ de şüpheli görünmektedir. Ahî Evran'ın ilk yerleştiği Konya'da debbagların pîri sıfatıyla mesleğini de icra etmesi gerekir. Nitekim Ahîliği örgütleme çalışmaları dışında Konya'da esas mesleği olan debbaglıkla da meşgul olduğu, Ahî Evran'ın ikinci sûr yapılmadan önce Konya Debbaghânesi iken "Taşra Debbaghâne"⁴⁷ adı verilen yenisi yapılıncaya "İç Debbaghâne" adını alan yerde teşkilâtlı bir debbag dükkânının varlığından anlaşılmaktadır (Belge:1). Bu debbag dükkânı, daha sonra (1242'de) inşa edilen Sırçalı Medresesi'nin vakfı haline getirilmiştir⁴⁸. Ahî Ev-

⁴⁰ TURAN, aynı makale, s. 211,233; DURUKAN, aynı makale, s. 28-30.

⁴¹ Bkz. Konya Şer'îye Sicili, (Kısaltma: KŞS), no. 20, s.141.

⁴² Yusuf KÜÇÜKDAĞ, "Osmanlı Döneminde Konya'da Ahîlik ve Ahîler", II. Uluslararası Ahîlik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 13-15 Ekim 1999, Kırşehir, Ankara 1999, s. 218-222

⁴³ Ahî Evran'ın hayatı için bkz. İlhan ŞAHİN, "Ahî Evran", DİA, I., İstanbul 1988, s. 529-530.

⁴⁴ BAYRAM, aynı eser, s. 81-85.

⁴⁵ ANONİM, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, "Vilâyet-Nâme", (Yay. Abdülbâki GÖLPINARLI), İstanbul (tarihsiz), s. 50-55. Mustafa li de bu menâkıbnâmeye dayanarak Ahî Evran'ın önce Konya'ya sonra Kayseri'ye gittiğini yazmaktadır. Bkz. Gelibolulu Mustafa lî Efendi, Kitâbü't- Târih-i Kühû'l-Ahbâr, (Haz. Ahmet UĞUR, Mustafa ÇUHADAR ve diğerleri), Kayseri 1997, s. 104-106.

⁴⁶ İbn Bibî'de Kayseri'deki debbaghânenin Anadolu Selçuklu Devleti'nde kurulan ilk debbaghâne olduğuna dair bir işaret bulunmamaktadır (aynı eser, s.73). Ahî Evran'ın Konya'dan sonra Kayseri'ye gittiği kabul edilirse, Kayseri debbaghânesinin XIII. yüzyıl ortalarında ortaya çıktığı söylenebilir.

⁴⁷ KŞS, no. 50, s. 149.

⁴⁸ İbrahim Hakkı KONYALI, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya 1964, s.890-898.

ran, Kırşehir'e yerleştikten sonra bu işyerini adı geçen medreseye vakfetmiş olmalıdır.

Ahî Evran'ın Konya'dan sonraki hayatına dair bilgi M. BAYRAM'ın eserlerinde bulunmaktadır. Sadece Mevlânâ'nın Moğollar'a gidip Konya'nın bağışlanması için şefaatte bulunmasına benzer bir girişimin Kırşehir'de Ahî Evran tarafından tekrarlanması ile ilgili bir anekdot burada verilecektir. Hulvî, Timur istilâsı sırasında Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelip Kırşehir'e yerleşen Ahî Evran evlâdından Şeyh Ahî Mîrem el-Halvetî'nin biyografisini verirken, Kırşehir'e Gülşehir denmesinin nedenlerini de ele almış, bunu birkaç olaya bağlamıştır. Bunlardan biri, Moğollar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri yağma, yakıp-yıkma ve katliamın Ahî Evran tarafından önlendiği ile ilgilidir. Buna göre Ahî Evran'ın Moğol emirine gidip ricada bulunması üzerine Kırşehir'de herhangi bir tahribat vuku bulmamış, Moğol istilâsından sonra Anadolu'da tek marmur şehir olarak kalmış olduğu için Kırşehir'e, Gülşehir denmiştir⁴⁹.

Sonuç

Anadolu Selçuklu Devleti'nde esnaf örgütlenmesi, önceleri kendiliğinden liberal denilebilecek bir ortamda tabii bir seyir takip ederek başlamıştır. XII. yüzyılın son çeyreğinde, Abbasi Halifesi Nâsır li-Dinillâh'ın kurduğu Fütüvvet Teşkilâtı'nın üyeleri kabul edebileceğimiz Fityanlar, bu örgütün üyeleri sıfatıyla Konya'da bulunmaya; aynı dönemde Ahîler de bu kentte varlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Ehl-i Fütüvvet'in tasavvuf ağırlıklı yapılarına karşılık Ahîler, sanat ve ticaret erbabına yakın olmuşlardır. XIII. yüzyıl başlarında benzer idealleri paylaşan iki grup, İzzeddin Keykâvus'un gayretleri sonucu tek çatı altında toplanmış; Ahî Evran tarafından resmen bir Ahî Teşkilâtı olarak düzenlenmiştir. Alâeddin Keykubâd, faaliyetlerini sürdürmeleri için Ahîler'e Konya'da tekkeler tahsis etmiştir. Ahî Teşkilâtı, esnafın belli kurallara bağlı olarak üretime katkıda bulunmalarına zemin oluşturduğundan başka, devletin esnaf üzerinde murakabesini de sağlamıştır.

Ahî Evran, XIII. yüzyıl başlarında başkent Konya'ya gelip Ahî Teşkilâtı'nın başına geçmiş; bu sırada Konya'nın 1221'den önceki debbağhânesi olan ve sur dışında ikincisi yapılıncı İç Debbağhâne adını alan yerde kendisine ait dükkânda debbağlık da yapmıştır.

⁴⁹ Hulvî, Lemezât, Süleymaniye Kütüphânesi, Dügümlü Baba, no. 565, vr. 139b.

